

KÖNYVISMERTESEK

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: *Idegen Költők.* Sajtó alá rendezte és bevezette Illyés Gyula. Révai kiadása. Budapest, 1942. 541. l.

A Révai-könyvkiadóvállalat Illyés Gyula szellemes bevezetésével közrebocsátotta Kosztolányi Dezső még kiadatlan versfordításait; ezek között a következő olasz műveket találhatjuk: Ugo Foscolo, *Önarckép*; Giovanni Pascoli, *Az éjszakai kutya*; Angiolo Silvio Novaro, *A Hold meg a csalogány*; Ada Negri, *A fal*; Enrico Pen, *A föld*; Giuseppe Antonio Borgese, *Búcsúk*; Corrado Govoni, *Harkály*; Sergio Coranini, *Bábúk párbeszéde*; Lionello Fiumi, *Nagyon halk és regényes ábránd*; Giuseppe Ungaretti, *Éjszaka*; Ismaele Mario Carrera, *A magányos mécs, Magányos agáve.*

Mint ismeretes Kosztolányi még 1914-ben *Modern Költők* címen közreadott verses fordításáiból egy gazdag gyűjteményt, amelyben méltó példákat adott magáról, művészetéről és fordítói technikájáról. Az volt a törekvése — ahogyan 1913-ban megírta és amint Illyés említi az előttünk fekvő gyűjteményhez írt bevezetésében — «hogy a lehetőség

közeledjen az eredetihez», a formában amikor ez sajátos, a tartalomban amikor a mű az olvasó értelméhez vagy megfontoltságához fordul. Mindazonáltal ő inkább ösztönösen, mintsem tudatos szándékból követte ezt a szempontot, örülve annak, hogy a kedvenc költő rokon lelke visszhangzik saját átérző lelkében, hogy lefordítja egyéniségét, ihlettségét és lelkét.

Az olasz fordítássorozatból, amelyet ebben az idegen költők gyűjteményében találunk, nem tűnik ki valamely elfogult kiválasztáskritérium, hanem inkább az, hogy a magyar költő egyesek, a kiválasztottak iránti természetes rokonszenvtől hagyta magát megragadni a többiekkel szemben. Tényleg a kiválasztottak a legkülönbözőbb korszakokból valók és a legkülönbözőbb irodalmi áramlatokhoz tartoznak, amint azt a fentebb közölt felsorolásból látjuk. Engedje meg az olvasó, hogy felhívjuk figyelmét azokra az észrevételekre, amelyeket a költői fordításokra Gáldi László tett e folyó-

irat 2. számában (1942—XX., március—április) közölt ragyogó tanulmányában (A Carducci-fordító Kosztolányi): a fordítás igen nehéz művészetének olyan írók feküdjenek neki, akiknek finom stílusérzékük van és akik ha verses művekről van szó tehetséges vagy legalább ihletett költők legyenek. Nem elég, mondja, ő, ha a fordítás hű az eredeti szöveghez, hanem szükséges,

hogy a lefordított műben ott rezegjen az író egyénisége amely elbájolja az olvasót. A lefordított költő egyénisége, olyan nagy magyar költő mint Kosztolányi rokon temperamentumán keresztül olyan fordításokat adott amelyek művészi munkák és új alkotások. Az előttünk fekvő művek világos igazolásai ennek az elmés véleménynek.

REMIGIO PIAN

A. ALFÖLDI: *Zur Geschichte des Karpathenbecken im I. Jahrhundert v. Christi* (Osmittleuropaeische Biblioth. herausgeg. v. E. Lukinich.) Budapest, 1942. 51. l. 6 k.

Ez a tanulmány bár önálló füzetként jelent meg, a valóságban egyik első fejezete annak a sorozatnak, amellyel Alföldi a nemsokára közrebocsátandó Budapest város Története c. monumentális műben közreműködött.

A szerző, e terület római uralom alatti történetének megírásához alkalomszerűen a kiindulási pontot azoktól az eseményektől vette, amelyek valamivel a római légiók megjelenése előtt játszódtak le a Kárpátmedencében.

Olyan előzmények ezek, amelyeket szükséges volt tudni a későbbi események megértéséhez, de sajnos elég homályos korszakról van szó, amelyben a magyar területért barbár népek harcolnak: ezek teljes birtoklására törekednek, de csak időlegesen sikerül nekik elfoglalniuk és csak részben. Mindez olyan korszakban, amelyhez a történetírók igen gyér adatai természetesen nem sok segítséget nyújtanak. De éppen ez az a nehézség, amelyet Alföldi le tudott győzni: a legjobban kihasználva a történeti hagyomány kevés adatát, az

ásatások, a feliratok, a pénzek által nyújtott adatok alapján az ebben a korszakban cselekvő különféle népelemek jellegét körvonalazva sikerült az ezen a vidéken a Kr. e. I. században lejátszódott események meggyőző és világos rekonstrukcióját nyújtania. A tanulmány első-része a dákoknak van szentelve, akik egy bizonyos korszakban közel láttszotak lenni ahhoz, hogy elérjék az áhítturalmat. A szerző kimutatja ugyanis, hogy Kr. e. 100 körüli ércpénzek és kézműves emlékek bizonyítják ennek a népnek gazdasági hatalmát, kultúrájának kiterjedtségét és talán katonai hatalmát is, amelynek, azonban erősebbnek kellett lennie abban az időszakban, melyben a dákok vezére Burebista lett. Jordanes egyik adatát kijavítva, a szerző helyesen állítja, hogy ez a papfejedelem Kr. e. 60 körül lépett a trónra és kifejti, hogyan sikerült neki körülbelül húsz év alatt kihasználva Mithridates uralmának a végét és a római expanzió pillanatnyi megállását a Balkánon, széttörni a Basternok hatalmát, utat

nyitni a Fekete-tenger partjáig, elérve Macedónia határát és az illir partokat, és sikerült elfoglalnia Pannonia nyugati felét, a Dunán túl egy hídfőt teremtve magának talán a jövő Budapest területén.

De a dákok gyors előnyomulását egy ideig megakadályozták a boosok, akik miután elhagyták régi szállásait Csehország hegyeiből (a szerző kimutatja, hogy nem expanzióról, hanem vándorlásról van szó), leszálltak a Nóríkumba fenyegetve a tauriscusokat és új szállásaik központját a mai Pozsony mellett állítva föl. A szomszédos pannón területre való törekvéseik (ahol a tőlük hátrahagyott nyomok jelenlétüket és és kelta jellegüket bizonyítják) okozták azokat a heves harcokat a dákokkal, amelyek ha meggyengítették is ez utóbbiak hatalmát mindazonáltal maguknak a boosoknak kevéssel Kr. e. 44-ben történt megsemmisülésével végződtek, főleg Burebista által. A dákok nem sokáig örültek a győzelmük előnyeinek: hamarosan egy sereg fejedelemségre osztódtak, amelyeknek kegyét Oktavianus és Antonius polgárháborújukban felváltva vették igénybe.

A harcban álló nagyobb barbár népek közepette vannak azonban kisebb népcsoportok, mint az illir eredetű eraviskusok a velük szomszédos és rokon esusokkal. A boosoktól délfelé szorítva az eraviskusok Kr. e. 80 és 70 közt talán a Gellért-hegyen és Duna felőli lejtőin lepedtek meg. (talán az ősi Aquincum) ahol kézművescikkek, feliratok, ércpénzekben hagytak nyomokat és másik oldalon legalább Lágymányosig húzódtak. A pénzleletek aprólékos tanulmányozásával a szerzőnek sikerült megállapítania azt az évet,

amelyben ez a nép kezdte verni primitív pénzeit, következtetnie a boosoktól való viszonylagos függőségükre, rekonstruálnia e népek valószínű történetét a rómaiak megjelenéséig, amelyet Augustus is Res gestae-jében is körvonalaz és Vinicius vállalkozásait a Dunán túl, amelyekről egy tuszkulumi felirat tanuskodik. Az irodalmi forrásokra való utalások jöllehet még gyérek most gyakoribbak lesznek és a szerző ügyesen kapcsolva össze ezeket a szórvány adatokat megmagyarázza és egybefűzi a Kr. e. I. század ez utolsó évtizedének fontos eseményeit. Tanulmányának utolsó részében időzik még az eraviskusoknál és foglalkozik azzal a móddal, amellyel ez az illir nép (a boosoktól kelta behatás is érte őket) rohamosan romaiasodott, mind a vállalkozó latin kereskedők, akik Kr. e. a II. századtól kezdve Aquileiaból merészen a Duna partjáig jöttek fel, mind az eraviskusok beolvadó hajlama következtében, akik, amint Velleius Paterculustanusítja alig fél század után már ismerték Róma nyelvét és írását és a római fegyelem és katonai berendezkedések iránt akkora megértést mutattak.

A szerző másrészt nem mulasztja el, hogy ki ne emelje munkája utolsó lapjain Róma bölcs magatartását, amely az eraviskusokat civitatesekbe szervezte, eleinte közlőrl ellenőrizve őket praefektusokkal és centuriókkal, majd rábízva őket saját vezetőikre akkor, amikor ez a nép kimutatta, hogy értékelni tudja a biztonságot, amelyet immár élveztek és a római kultúra áldásait, végül hozzácsatolva őket Aquincum polgári városához, amikor ez római jog szerinti municipium lett, de meghagyva nekik egy különleges jogi helyzetet, anélkül, hogy teljesen megfosztotta volna

azoktól a jellegzetességektől, amelyek törzsük lényegét eredetileg alkották. Így alakult ki az a művelődési forma, amelyet a szerző «Dörfliche Kulturform»-nak nevez és amelyet a római kultúra és az azt megelőző kelta substratum szerencsés keveredése alkotott.

Hálával tartozunk Alföldinek, hogy megismertette ezzel a németnyelvű és

ezért hozzáférhetőbb tanulmányával munkájának legérdekesebb részeinek egyikét, példát mutatva ugyanakkor arra a beható történeti módszerre, amellyel a tudósnak, egyformán uralkodva az irodalmi és régészeti forrásokon sikerül élénk fénysugarat vetnie oda, ahol előbb nem volt más csak sötétség és köd.

GUIDO LIBERTINI

GABRIELE D'ANNUNZIO: *Alcyone*, fordította: Oláh Gábor és Ternay Kálmán. Stabilimento tipografico Nazionale, Trieste, 1942.—XXI, XCVII. — 431. l.

Az *Alcyone* (a *Laudi* harmadik kötete) a Költő nem egyetlen olyan műve, amelyhez híre majd századokon át kapcsolódik, de kétségtelenül az, amely lánglelkének összetettségét és költészetének legeredettebb megnyilvánulását képviseli.

Antonio Bruers, a D'Annunzio-émlékek szenvedélyes szeretetteljes őrzője, az élestollú irodalmi kritikus, így határozza meg az *Alcyone*-t: «A Nap költeménye, a Nyár éneke, amelyet csak egy mediterrán lélek gondolhatott ki. A Természet benne a Pán-teremtés megnyilvánulásában van megünnepelve. A fény a színek, a hangok *a szóval* adódnak vissza legnagyobb hatalmukban: az élet mánora a maga totalitásában». Egy másik ügyes bíráló Gargiulo, azt tartja, hogy az *Alcyonét* szinte két részre lehetne osztani: a Nyár és Ősz verseire, amelyek nagyjából megfelelnek a D'Annunzio-szenzualitás két állapotának; és ezek a végtelen fokozatokban és árnyalatokban gazdag szenzuális állapotok mind egészükben «lecsillapodnak a tájképfestői víziókban». Nem kell tényleg csodálkoznunk, hogy a XIX. század,

amelyben uralkodik és a kifejezés legmagasabb csúcsát éri el a tájképfestészet, adja a természet legmélyebb költőit is. D'Annunzióig Olaszországban a táj költészete nem haladja túl, hacsak nem ritkán az utánzó jelleget, és a természet misztikus elméjülésében az olasz költőket megelőzték az angolszászok. (Bruers) Ilyen szemszögből D'Annunzio pantheizmusa és pogánysága kapcsolatba hozandó a XIX. század naturalista újjászületésének legkiterjedtebb világgelenségével és magát D'Annunziót is úgy kell tekinteni mint ennek az újjászületésnek legkitűnőbb képviselőjét, amelynek neves tolmácsolói másutt: Shelley, Keats, Hugo és Withman. Amint helyesen emeli ki Bruers az *Alcyoneról* írva, az olasz irodalmi hagyományban nem hiányoztak a természetről szóló szellemi költészet példái (pl. Dante és Petrarca), de csak a klasszikus formalizmuson keresztül, amely a természet-szépség és az embert hozzákapcsoló kötelék felfogásának nagy, de különböző módja».

D'Annunzió művében, miként Pas-

coliéban is a más országok romanticizmusából egy kidolgozott elem emelkedik fel: a metafizika, a fennkölt tragikum, a természet orphikus elemei, amelyek mélyen klasszikus lelkében összekapcsolódnak, és a romanticizmusnak a klasszicizmussal való ezen egyesülésének az Alcione jeles irodalmi és történeti dokumentuma, mert helyreállítja az olasz költészet nemzetközi és egyetemese értékét. Bruers szerint, akinek végleges megállapításait azért közöljük, mert azt hisszük, hogy nem adhatunk jobban fogalmat az Alcyonéről: «a nagy mithikus ábrázolások, a természeti erők és az emberiség primitív ösztöneinek a megszemélyesítései szimbólikus jelentőségig emelkednek és ez az örök isteni sphéráig emelkednek». Pascoli ferences lélekkel hajol meg a természet előtt és összegyűjti, tolmácsolja annak alázatos hangjait: D'Annunzióban az ember beveszi a természetet, rásüti a maga bélyegét, saját ismeretének és saját hatalmának eszközévé teszi, ő megünnepli az emberi erőt, amely az alacsonyrendű világot uralja. Befejezve Bruers azt állítja, hogy az Alcione magasabbrendű értéke abban áll, hogy a természetet szellemi jelentőségre emelte és hogy orphikus elemeiben kinyilatkozattatta, különösen elemeinek legolaszabbjában: a Szépségben.

Nemrégiben az olasz népművelődési és nemzetnevelési miniszterek kifejezték elismerésüket Ternay Kálmán tanárnak abból az alkalomból, hogy befejezte többéves kemény munkával a nemrég elhunyt Oláh Gábor közreműködésével Gabriele D'Annunzió költői remekművének magyar fordítását.

A nagyszerű és sok igen szép illusztrált melléklettel ellátott kiadást Ternay, Oláh Gábor és Ferdinando Papini tanul-

mányai vezetik be. Az értékes kötetet egy szöszedet egészíti ki, amelyet Enzo Palmieri-nak a Laudi-hoz írt magyarázataiból vettek és amelyet Ferdinando Papini, a triesti egyetem olasz irodalmi tanára, tett hozzáférhetőbbé az idegen közönség számára.

Mind Ternay, mind Oláh Magyarországon: ismertek voltak már; az első mint finom és sokat ígérő költő, a második mint néhány olasz költő és prózaíró művének sikeres fordítója. A filológiai és prozódiai nehézségek, amelyeket a két ifjú irodalmárnak (és nem lehettek mások mint fiatalok, hogy megkísérelték ezt a vállalkozást, amely bármelyik gyakorlott és agyafurt irodalmárban is, akinek nem lett volna meg az ő bizalmuk és kitartásuk, megfagyasztotta volna ereiben a vért,) le kellett győznie a merész fáradozás során, bárki előtt, nyilvánvaló, ha csak átlagos fogalommal bír is a nagy D'Annunzió-műről, és arról a széles és változatos metrikai szerkezetről, amely szinte valamennyi Laudi alkotja: közülük mindenik egy tökéletesen zárt és szünetek nélküli ritmikus periodus, amelyet szilárdan tartanak össze a belső melódikus kötelékek, a rimekben alig hangsúlyozottabban. Ennélfogva abból a célból, hogy a Laudi alkotóját a maga intimitásában megragadják és rejtelmes melódiájában visszaadják szükséges volt, hogy a két fordító megteljen az egész műből kisugárzó páni fénnel és hogy szorgos összehasonlító és a kifejezéseket finomító munkát végezzenek, hogy a fordításban legalább az eredeti visszhangját megőrizzék. Ha nem mondható is, hogy ez mindig sikerült nekik, mégis nem ritkák, sőt gyakoriak a szerencsés és harmónikus találkozások.

REMIGIO PIAN